

BARBARA WIĄCEK

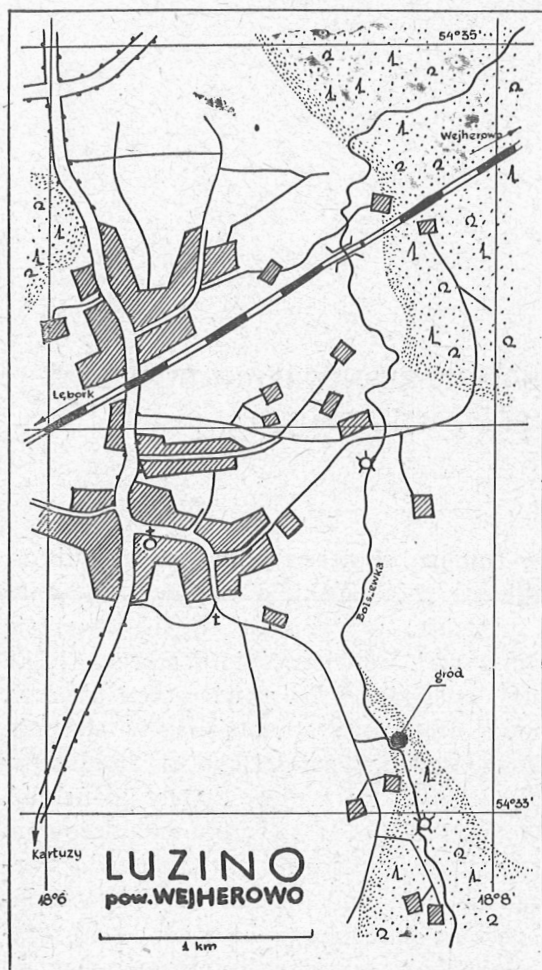
NOWO ODKRYTE GRODZISKO Wczesnośredniowieczne W LUZINIE, POW. WEJHEROWO

W czerwcu 1967 r. Kazimierz Dampz, społeczny opiekun zabytków, poinformował Muzeum Archeologiczne w Gdańsku o odkryciu nie znanego w literaturze przedmiotu grodziska wyżynnego znajdującego się nad wschodnim brzegiem rzeki Bolszewki. Równocześnie dostarczył kilka ułamków ceramiki górą obtaczanej, znalezionej na powierzchni obiektu. W celu ustalenia chronologii nowo odkrytego stanowiska, w sierpniu tegoż roku zostały przeprowadzone badania sondażowe z funduszków Konserwatora Zabytków Archeologicznych na województwo gdańskie¹.

Grodzisko położone jest w odległości 2 km w kierunku południowym od wsi, po lewej stronie drogi gospodarczej wiodącej z Luzina do Barłomina, w pobliżu młyna wodnego na gruntach należących do gospodarza Kuptza (ryc. 1); oznaczone zostało jako stanowisko 14. Gród zbudowano na trudno dostępnym wzniesieniu: część południowo-zachodnia posiada strome stoki, u stóp których przepływa rzeka Bolszewka, od niższej, północno-wschodniej strony wzgórze otaczają podmokłe łąki. Omawiany obiekt ma kształt niezbyt regularnego czworoboku² o wymiarach 80×48 m. Wały zachowane są w dobrym stanie; w najwyższym miejscu dochodzą do wysokości 0,9 m. Między majdanem a wałem biegnie wąskie i płytkie nieckowate wgłębienie; podobne znajduje się na zewnątrz grodziska od strony trzęsawisk. Wgłębienia te mogą stano-

¹ Pracami wykopaliskowymi kierowała mgr Barbara Wiącek, dokumentację rysunkową i fotograficzną wykonał Stanisław Cipkowski.

² Grodziska o analogicznym kształcie występują w najbliższej okolicy na terenie pow. wejherowskiego, a mianowicie w Wejherowie, Będargowie, Pieszewie i Worlu — por. W. Łęga, *Kultura Pomorza we wczesnym średniowieczu na podstawie wykopalisk*, Toruń 1930, s. 552, 553.

Ryc. 1. Luzino, pow. Wejherowo. Plan sytuacyjny grodziska

Fig. 1. Luzino. Wejherowo district. Situation plan of stronghold

wieć ślad po fosie (ryc. 2). Grodzisko porośnięte jest dość gęsto drzewami i krzewami.

Wykop o wymiarach 2×7 m usytuowany został we wschodniej części majdanu, u podnóża wału. Pod cienką warstwą próchnicy zalegała warstwa kulturowa, o miąższości od 20 do 40 cm, w postaci piaszczystej, szarej ziemi. Występowały w niej luźno polne kamienie różnej wielkości, grupujące się głównie od strony majdanu. Zawartość warstwy stanowiło kilkadziesiąt ułamków ceramiki górą obtaczanej. Blżej wału znajdowało się palenisko, odsłonięte fragmentarycznie, o nieregularnym, niekątowym przekroju pionowym, wcinającym się w calec, i owalnej powierzchni. Wymiary paleniska: powierzchnia — $1,4 \times 1,7$ m, głębokość — 0,55 m. Wypełniająca go ziemia była czarna, zwęglona; występowały w niej drobne — niekiedy łupane i przepalone — kamienie oraz niewielka ilość węgla drzewnego. Na inwen-

tarz składały się: 2 naczynia, z których jedno zachowało się fragmentarycznie, wtórnie przepalone w ogniu, całkowicie ręcznie lepiące i posiadające formę dwustożkową, oraz ułamki ceramiki górą obtaczanej. Bezpośrednio pod paleniskiem na całej szerokości wykopu, na głębokości od 55 do 100 cm, zalegał bruk kamienny pełniący prawdopodobnie funkcję ławy zabezpieczającej podnóżę wału. Składał się on z dwóch warstw małych i dużych kamieni, dochodzących niekiedy do 55 cm śred-

nicy. Obok paleniska zostały znalezione 3 ułamki ceramiki całkowicie obtaczanej.

Pod warstwą kulturową zalegała zielonkawa glina, poniżej żwir, przemieszany z gliną o zabarwieniu pomarańczowym, stanowiący calec.

Inwentarz warstwy

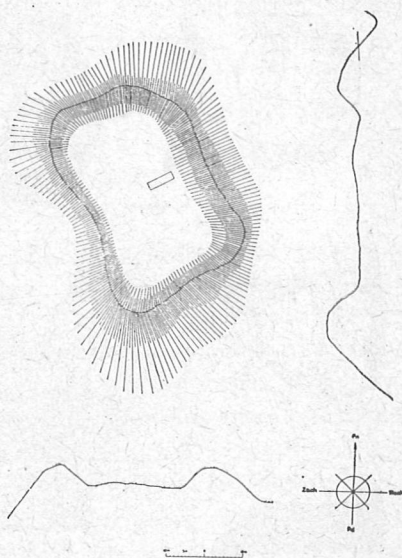
W warstwie kulturowej znaleziono 63 ułamki ceramiki górą obtaczanej, wśród której można wyróżnić:

- a) fragmenty pochodzące z naczyń o formie dwustożkowej, a mianowicie: 3 części przybrzeżne o krawędziach płasko ściętych, wychylonych na zewnątrz (ryc. 3 b, c, l) oraz 3 części brzuśców (ryc. 3 k) o ostrych załomach. Ułamki te ornamentowane są dołkami paznokciowymi, zygzakami wykonanymi trójkątnym narzędziem, zygzakami utworzonymi z pasma nakłuć, oraz poziomymi bruzdami;
- b) fragmenty pochodzące z naczyń o bliżej nie określonej formie, w tym: 4 części przybrzeżne o zaokrąglonej, wychylonej na zewnątrz krawędzi, zdobione pasmami krzyżujących się zygzaków i poziomymi bruzdami, oraz 4 fragmenty płaskich den, z których jedno jest dobrze wyodrębnione, a drugie posiada odcisk osi.

Opisana ceramika wypalona jest na kolor brunatny i zawiera domieszkę gruboziarnistego piasku i tłucznia.

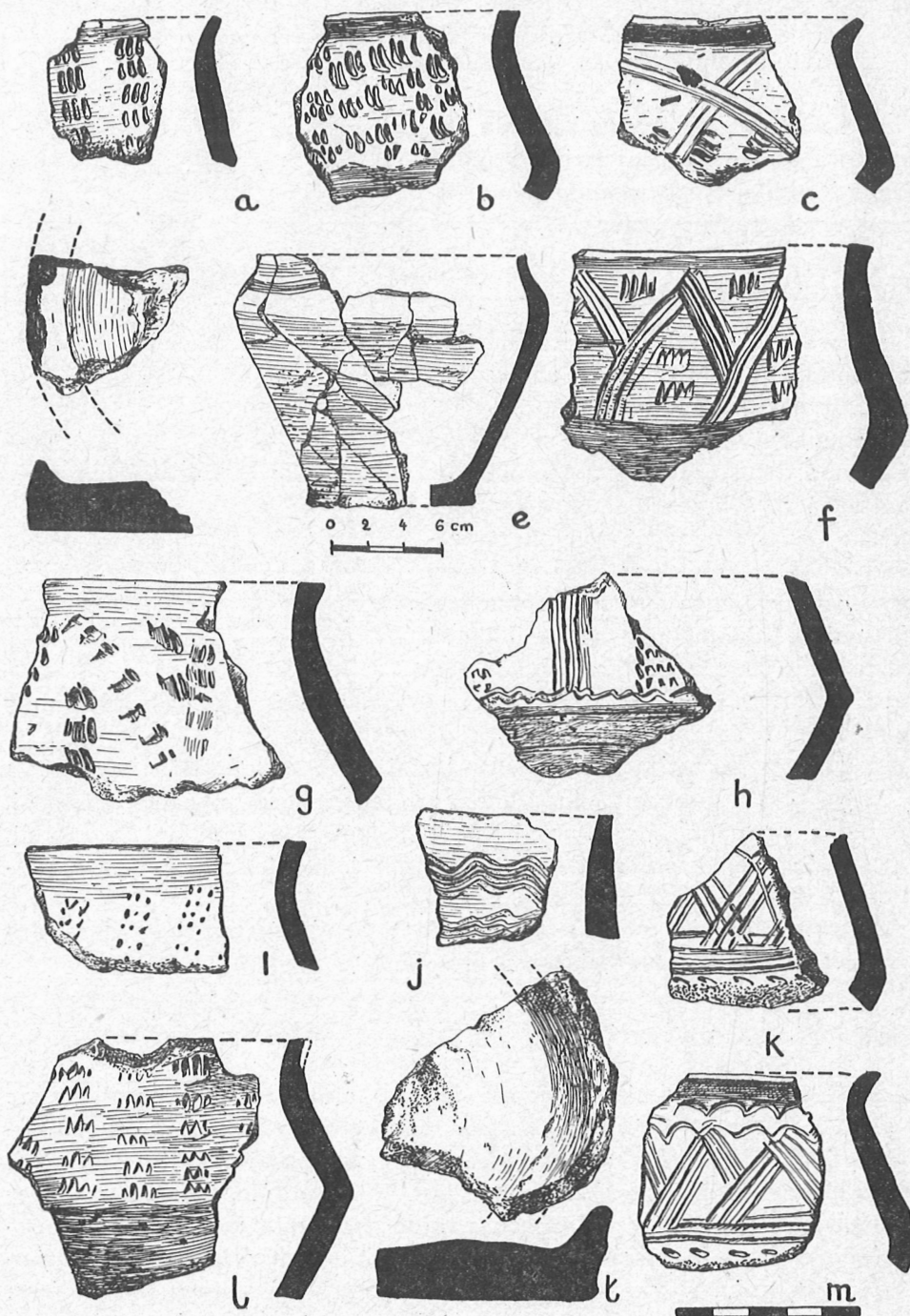
Inwentarz paleniska:

- a) małe naczynie gliniane ręcznie lepione o kształcie dwustożkowym, wykonane niezbyt starannie. Posiada ono cylindryczną, słabo wyodrębnioną krawędź, ostry załom umieszczony w górnej części oraz lekko wklęsłe dno. Górna część zdobiona jest pojedynczym zygzakiem utworzonym z szeregu nieregularnych nakłuć. Naczynie ma lekko schropowałą powierzchnię barwy szarej; w dolnej części zostało wtórnie przepalone w ogniu. Gлина zawiera domieszkę gruboziarnistego piasku (ryc. 4 a i b). Wymiary: wys. 10,6 cm; średn. otw. 10,6 cm; średn. brzuśca 12,2 cm; średn. dna 5,6 cm;

Ryc. 2. Luzino, pow. Wejherowo.
Plan grodziska

Fig. 2. Luzino, Wejherowo district
Plan of stronghold

Ryc. 3 Luzino, pow. Wejherowo. Ceramika z warstwy kulturowej
 Fig. 3. Luzino, Wejherowo district. Pottery from culture layer

b) naczynie gliniane ręcznie lepione o kształcie dwustożkowym zachowane fragmentarycznie. Słabo wyodrębniona, cylindryczna krawędź posiada na zewnętrznej stronie ślady obmazywania. Załom umieszczony w górnej części jest lekko zaokrąglony. Naczynie wypalone jest na kolor szarobrunatny, miejscami zostało wypaczone na skutek wtórnego przepalenia; glina zawiera domieszkę średnioziarnistego piasku (ryc. 3 e). Wymiary: wys. 14,0 cm;

c) 48 ułamków ceramiki górą obtaczanej, w tym: fragment górnej części dwustożkowego naczynia o ostrym załomie i lekko wychylonej na zewnątrz krawędzi, zdobionego pasmami krzyżujących się linii, między którymi umieszczone są odciski zębatego narzędzia (ryc. 3 f); mały fragment brzuśca z ostrym załomem, zdobiony w górnej części ornamentem w postaci linii falistej, pionowych pasm żłobków oraz odcisków grzebienia (ryc. 3 h); fragment dwustożkowego brzuśca z zaokrąglonym załomem, zdobiony zygzakiem utworzonym z małych nieregularnych dołeczków; 2 wychylone na zewnątrz płasko ścięte krawędzie, z których jedna zdobiona jest pionowymi słupkami złożonymi z dołeczków (ryc. 3 i); cylindryczna krawędź, zdobiona poniżej brzegu pasmami linii falistej (ryc. 3 j) oraz 5 części przydennych. Ceramika wypalona jest na kolor brunatny, zawiera domieszkę gruboziarnistego piasku i tłucznia;

d) 2 fragmenty brzuśców pochodzących z naczyń całkowicie obtaczanych, zdobionych dookołnymi żłobkami i wypalonych na barwę brunatną;

e) węgiel drzewny.

Grodzisko w Luzinie położone jest na pograniczu Pojezierza Kaszubskiego i Pobrzeża Kaszubskiego w pradolinie rzeki Łeby i Redy. Gród leżał przy drodze handlowej znanej w XII i XIII w. pod nazwą „via regia”, która łączyła południe kraju z północą. Prowadziła ona wzdłuż Wisły, od okolic Gdańska skręcała w kierunku zachodnim ku Kołobrzegowi wzdłuż takich grodów, jak: Sopot, Gdynia-Oksywie, Pieleszewo, Wejherowo³ i Luzino. Ten ostatni powiększa do 24 liczbę grodów rozlokowanych na terenie wyżynnym pomiędzy dolną Wisłą od wschodu, Wierzą od południa oraz Jeziorami Raduńskim i Żarnowieckim od zachodu⁴.

Dotychczasowe wyniki badań przeprowadzonych na grodzisku nie pozwalają na dokładniejsze ustalenie funkcji grodu. Służył on prawdopodobnie jako gródek strażniczy. Jego położenie przy szlaku handlowym sugerowałoby także pełnienie roli gospodarczej. Najbliższa osada

³ J. Kamińska, *Gdańsk wczesnośredniowieczny w świetle siedmiu lat archeologicznych prac badawczych*, „Rocznik Gdański”, t. XIV, 1955, s. 41.

⁴ J. Kamińska, o.c., s. 39 i ryc. 8.

otwarta współczesna grodowi leżała w odległości ok. 2 km w linii prostej w kierunku północnym. Ceramika pochodząca z niej datowana jest na II i III fazę okresu wczesnośredniowiecznego⁵. Z około połowy XI w. pochodzi też odkryty tuż po ostatniej wojnie skarb złożony ze srebrnych monet i ułamków naszyjnika⁶. Luzino według dokumentów pisanych występuje jako wieś już w XII i XIII w.⁷

Stanowiska wczesnośredniowieczne w Luzinie w świetle dotychczasowych odkryć przedstawiają się coraz bardziej interesująco. Wskazane by było przeprowadzenie kompleksowych badań rzucających więcej światła na zagadnienie osadnictwa na tym terenie, który do niedawna stanowił białą plamę na mapie.

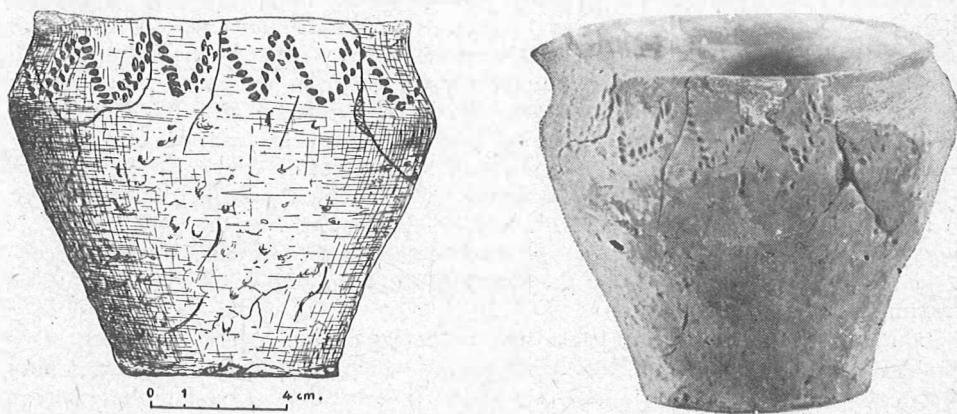
Ceramikę pochodzącą z grodziska można podzielić na trzy grupy: ręcznie lepioną, górą obtaczaną i całkowicie obtaczaną. W skład ceramiki ręcznie lepionej wchodzi dwa naczynia (odkryte w palenisku) o formie dwustożkowej z dość ostrym załomem, umieszczonym w górnej partii, i słabo wyodrębnionych cylindrycznych krawędziach. Jedno z nich zdobione jest powyżej załomu pasmem zygzaków składającym się z rzędu nakłuć. Dna ich są dobrze wyodrębnione, a glina zawiera domieszkę gruboziarnistego piasku. Naczynia wykonane są niezbyt starannie. Ceramika grupy drugiej, górą obtaczana, wypalona jest na kolor brunatny i posiada dość cienkie, starannie wykonane ścianki. Wyróżnić wśród niej można fragmenty pochodzące z naczyń o kształtach dwustożkowych z mniej lub bardziej ostrymi załomami, przypadającymi w górnej części garneków, i krawędziami lekko wychylonymi na zewnątrz, ściętymi płasko oraz skośnie. Pozostałe krawędzie, cylindryczne lub lekko wychylone, pochodzą z naczyń o kształtach bliżej nie określonych. Zachowane ułamki den są dobrze wyodrębnione, płaskie i wykazują ślady podsypki. Ornament pokrywający górną część naczyń do linii załomu jest dość urozmaicony, wykonany narzędziem wielozębnym, patykiem lub paznokciem. Ceramikę tej grupy zdobią linie faliste, żłobki poziome i pionowe, pasma krzyżujących się zygzaków, pojedyncze nakłucia wykonane grzebieniem garncarskim, słupki wykonane z dołeczków oraz ornament paznokciowy (ryc. 3). Analogiczna ceramika występuje między innymi w Jedwabnie, pow. Toruń, w Gdyni-Oksywiu, w Gorzędzieju, pow. Tczew,

⁵ Materiał z omawianego stanowiska pochodzi z badań niemieckich z r. 1942 oraz z badań powierzchniowych, przeprowadzonych przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku w r. 1957. (por. Gothiskandza, 1942, H. 4, s. 67; J. Podgórski, *Wczesnośredniowieczne naczynie o cylindrycznej szyjce z Luzina, pow. Wejherowo I*, „Pomorania Antiqua”, t. III).

⁶ R. Kiersnowski, *Część skarbu wczesnośredniowiecznego ze wsi Luzino, pow. Wejherowo*, „Pomorania Antiqua”, t. I, 1965, s. 214.

⁷ W. Łęga, *Obraz gospodarczy Pomorza Gdańskiego z XII-XIII wieku*, Poznań 1949, s. 235.

w Otominie, pow. Gdańsk, a szczególnie w Sopocie⁸. Trzecią grupę tworzą dwa ułamki pochodzące ze środkowych partii naczyń całkowicie obtaczanych i zdobionych dookołnymi żłobkami.

Ryc. 4. Luzino, pow. Wejherowo. Naczynie z paleniska

Fig. 4. Luzino, Wejherowo district. Pots from hearth

Ceramika z grodziska w Luzinie, zarówno ręcznie lepiona, jak i górami obtaczana, nawiązuje kształtem i ornamentyką do typowych dla północnej Polski naczyń występujących w II okresie wczesnośredniowiecznym (lata 800—900)⁹, natomiast mało charakterystyczne fragmenty naczyń całkowicie obtaczanych można datować na okres III (lata 900—1300).

Brak jakichkolwiek zabytków metalowych zmusza do oparcia chronologii grodziska wyłącznie na ceramice. Według dotychczasowego stanu badań gród istniał już w wieku IX i być może funkcjonował jeszcze w wieku XI.

⁸ Por. J. Kostrzewski, *Grodzisko w Jedwabnie w pow. toruńskim, przyczynek do relatywnej chronologii ceramiki pomorskiej okresu wczesnohistorycznego*, „Slavia Occidentalis”, t. X, 1931, ryc. 3, ryc. 12 rys. 5, ryc. 22, rys. 1, 3, 6; J. Kostrzewski, *Wczesnohistoryczne osady słowiańskie nad polskim Bałtykiem*, s. 6, ryc. 2; E. Kuszewska, *Gorzędziej wczesnośredniowieczny w świetle wstępnych prac archeologicznych*, [w:] *Gdańsk wczesnośredniowieczny*, t. IV, 1961, ryc. 4 c; ryc. 22 e, f. Ceramika pochodząca z wczesnośredniowiecznego grodziska w Sopocie znajduje się w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Gdańsku.

⁹ K. Jażdżewski, *Uwagi o chronologii ceramiki zachodniosłowiańskiej z wczesnego średniowiecza*, „Przegląd Archeologiczny”, t. X, 1954—56, s. 168.

NEWLY DISCOVERED STRONGHOLD AT LUZINO, WEJHEROWO DISTRICT

(Summary)

A fortified settlement from the early Middle Ages, unknown so far in subject literature, was discovered at Luzino in 1967. It is situated on a barely accessible rise on the east bank of the River Bolszewka, about 2 km. to the south in the direction of the village. It is surrounded by the river on the south-west and by marshy meadows to the north-east. The site is in the shape of a fairly irregular quadrilateral measuring 30×48 metres. The settlement is fortified by a fairly well preserved rampart reaching 90 cms. in its highest part.

The fortified settlement lay on the trade route joining the south of the country to the north and known in the XIIth and XIIIth centuries as the „Via Regia”. It most probably fulfilled both the function of a blockhouse and also played an economic rôle, which is suggested by the fact that an open settlement existed in close proximity.

Soundings were taken to ascertain the chronology of the object. A culture layer of about 40 cm in the form of grey sandy soil, in which a fragment of a hearth covering a stone pavement — this probably acting as a bank to safeguard the rampart from slipping — was found in the excavation set up in the maidan at the foot of the rampart.

The inventory of the layer and hearth was composed of pottery only, which comprised hand-moulded vessels turned at the top and a very small number of fully-turned vessels. Dominating were biconoidal vessels with a bend in the upper part and rim leaning outwards slightly. The ornamentation covering the pots between the rim and bend, was done with a multitoothed tool, stick and fingernails. The most frequent motive occurring, are crossed zigzags, vertical and horizontal wavy lines, columns of indentations and unguled patterns.

The pots described are typical in shape and decoration for ceramics found Pomeralia from the IIInd and IIIrd early mediaeval period (800-900 and 900-1300). According to research so far, based on ceramic materials, the fortified settlement already existed in the XIth century and may still have functioned in the XIIth century.